
Et Værksted i København 3

Et skuespil af

Kaj Munk

Udgivet i 2015. Teksten må i denne form frit benyttes med angivelse af Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet, som kilde.

Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet.

Indhold

Et Værksted i København 3	4
Metadata om værket	4
Titel	5
1. Akt: I	5
2. Akt: I.	5

Et Værksted i København 3

Kilde Indskrivning af Kaj Munks håndskrevne manuskript, som findes i et unavngivet kladdehæfte uden side- og aktangivelse, udateret. KMF-nr. 72.08.01.

Indledning

Tre af Munks manuskripter bærer titlen *Et værksted i København*. To af dem (tekst 1 og tekst 3) ser ud til at være varianter af én og samme tekst. Tekst 3 er dateret i april 1943; men handlingen deri foregår den 9. april 1940, dagen for de tyske troppers indmarch i Danmark, hvilket også er handlingen i tekst 1. Derimod er tekst 2 en slags fortsættelse af de to andre – måske den næste akt i skuespillet, der foregår på et senere tidspunkt under besættelsen. Temaet i tekst 1 og 3 er Danmarks situation op til besættelsen og til en vis grad også holdningerne til besættelsen – og til krig som sådan. I tekst 2 drejer det sig primært om holdningerne til samarbejdspolitikken, som varede indtil d. 29. august 1943 og som formentlig var situationen, da Munk skrev teksterne.

De tre dramatekster rejser det for datiden svære, men særdeles aktuelle spørgsmål, om hvorvidt man er for eller imod krig og modstand – dels forstået principielt, som pacifistisk modstander af vold og mord, dels konkret og direkte som sabotagehandlinger mod den tyske besættelsesmagt og danske, samarbejdende virksomheder. Munk lader sine karakterer repræsentere forskellige synspunkter og lader dem diskutere problemstillingen. Tematisk er der således klare paralleller til de to “modstands-skuespil”, *Niels Ebbesen* (1942) og *Før Cannae* (1943).

Den handlingsmæssige ramme for diskussionen er et nattetomt værksted på en urfabrik i København. En lille håndfuld kolleger, der just har været med på en glad og våd tur i bl.a. Tivoli, vil nu fortsætte festen på fabrikken, og der bliver sunget, drukket og danset – og der opstår også en heftig diskussion.

Skuespillet tilhører den realistiske og samtidshistoriske del af Munks dramatik, og det genspejler den samfundsdebat, der fandt sted i det besatte Danmark. Teksterne udgives her for første gang.

Værkstedet

1. Akt: I

¹*Et Værksted i København.*

Maanen skinner derind.

Udefra høres Larm. Det er Mogens, der synger.

(1) Mogens:

Aah, lad mig sove lidt endnu
thi skøn er Nattens Stund;
i mine Drømme kommer du
og rækker mig din Mund.
Jeg spørger: hvem er du, min Ven?
Du svarer mig med: „Tys!
af alle Piger er jeg den,
der gi'er de bedste Kys.”

Oh, lad mig sove lidt endnu....

(2) Arne: Hør, kunde du ikke lade være at vække hele Kvarteret?

(3) Edith: Hvor er det egentlig, I slæber hen med os?

(4) Karla: Er her da ikke Lys?

(5) Mogens: Hvor vi slæber jer hen?

2. Akt: I.

²*Værkstedet.*

Maanen skinner derind, første Daggry anes.

¹ Alternativ start, som figurerer på løst ark følger her. Dette omfatter replik nr. 1 til replik nr .5.

² Kaj Munk har indledningsvis noteret følgende: Stærkassen 5/4 1943 Kl. 2 ½ Em.

Udefra høres Larm.

(6) Mogens:

Og dette skal være
alverden til ære.

(7) Edith: Ss!

(8) Karla: Ja, væk ikke de Sovende!

(9) Mogens: Her er slet ingen Sovende herinde, min Putte.

(10) Edith: Hør, skal vi ikke hjem, Karla?

(11) Karla: Hvor er det egentlig, I slæber os hen?

(12) Edith: Tænd Lyset, hører I, tænd Lyset.

(13) Mogens: Hvor vi slæber jer hen? Det skal jeg sige jer. Det er ind i alle Lasters Hule. Her bor den store Kokainmand og rundt om ligger de bedøvede og sover, og smider sig i Vellystens Drømme.

(14) Edith: Jeg vil hjem, Karla.

(15) Karla: Sludder, Edith! naar vi endelig engang er kommen paa Sjøv... tænd saa Lyset, saa vi kan se de Vellystige.

(16) Arne: Lys over Landet, det er det, vi vil. Se saa. (*Tænder*)

(17) Karla: Men du glade! Det er jo et Værksted. Er det her, I sidder om Dagen.

(18) Edith: Ih!

(19) Karla: Men hvad er der dog?

(20) Edith: Der ligger En. Der ligger en død.

(21) Helge: Hvor?

(22) Arne: Hvad for noget Vrøvl.

(23) Mogens: Ja, saa min Sandten, tror jeg ogsaa. Og det bliver mer og mer uhyggeligt: Nu rejser den Døde sig.

(24) Thyra: (*rejser sig fra Bænken*) Hør, hvad er dette for en Ballade midt om Natten?

(25) Arne: Men De, Frk. Jensen! Aah undskyld, sover De her?

(26) Mogens: Det anede vi faktisk ikke.

(27) Thyra: Jeg har været i Theater i Aften. Saa var det for sent at tage hjem. Det er ikke første Gang, jeg prøver dette her. Men I skal ikke sige noget til Mester. Det er ikke sikkert, han bryder sig om det.

(28) Mogens: Nej, selvfølgelig, da Frk Jensen. Ja, vi har altsaa været ude paa en lille Inspektionstur. Vi er i Bestyrelsen for Foreningen til Menneskehedens Forskønnelse og saa fandt vi det rimeligt at begynde med os selv. Derfor er vi lidt pyntede. Det er altsaa Frk. Jensen, vor udmærkede Arbejdskammerat her paa Værkstedet, og det

er Frk. Edith, der for første Gang er paa Sold og det er Frk. Karla, der om ikke for sidste Gang er det, saa i hvert Fald har været det mange Gange før. Hvabehar.

(29) Karla: Det stemmer altsammen. Og nu havde vi altsaa drukket saa meget, at vi var blevet tørstige. Og saa mente Herrerne, at der stod en halv Flaske dry heroppe i et af Sideskabene.

(30) Frk. Thyra: ³ Hør! hvor har I været i Nat?

(31) Arne: Vi har saamænd bare danset lidt i Guldaldersalen og nu lukkede de dernede. Hør, men De skal op. Nu gaar vi ud og finder den Flaske, han prale han⁴ af ham Skjalden her, og saa hjælper De os med at bringe den ud af Verden. (*Herrerne ud.*)

(32) Karla: Har De klædt Dem af?

(33) Thyra: Jeg kan ikke sove uden at jeg er fri. Jeg har altid følt det som om Tøj var en Slags Lænker. – Kender De mine Kammerater saadan nærmere?

(34) Karla: Ja, jeg har kendt Mogens længe. Lad os se, det er Tirsdag i Dag. Saa har jeg kendt ham siden i Fredags. Det er 5 Dage, en hel Haandfuld inklusive.

(35) Edith: Naa, Hr. Arne bor hos Mor, han har boet hos os et Aars Tid. Men det er første Aften jeg er ude med ham. Og Mor ved ikke, hvor jeg bliver af.

(36) Mogens: Heureka! sagde jeg det ikke nok. Vi fandt det. Gaar det an at komme ind?

(37) Thyra: Gerne for min Skyld.

De 3 Herrer kommer ind i Gaasegang syngende Viktoria, forest Mogens med to Vinflasker strakt op i Luften, derefter Arne med Glas af alle mulige Størrelser sidst Helge med en triumferende⁵ Proptrækker. Under Liv og Lystighed bænker man sig.

(38) Thyra: Er I fulde eller leger I fulde?

(39) Mogens: Vi leger ædru, og vi er ædru. Altsaa, det var en Overraskelse at træffe Dem her paa Slagbænken, Frk. Jensen. Maa jeg spørge, hvad siger Nattevagten, naar han finder Logerende i Domænet.

(40) Tyra: ⁶ Det ved Petersen godt. Jeg hænger en Handske ud paa Dørhåndtaget. Saa ved Petersen, at der er Nattevagt herinde.

(41) Mogens: De har vel ikke noget for med Petersen, Frk. Jensen?

(42) Helge: Hø!

(43) Tyra: ⁷ Hvor kan De tro.

(44) Mogens: De staar vel ikke i illegitimt Forhold til Petersen.

(45) Karla: Hvad? hvem er Petersen?

³ Efterfølgende kun benævnt 'Thyra'.

⁴ Overflødig ord, formentlig en fejl.

⁵ Svært læseligt ord.

⁶ "Thyra" er her stavet uden "h", hvilket må antages at være en skrivefejl.

⁷ "Thyra" er her stavet uden "h", hvilket må antages at være en skrivefejl.

- (46) Mogens: Ja, hvem er Petersen? - Der har vi Aarhundredets store Spørgsmaal. Og nu rasler det af Nøgler. Jeg tør vædde paa, han kommer ind. Petersen! Petersen! Hjerterdame er ikke ene hjemme. De bliver brændt af.
- (47) Nattevagt Petersen: ⁸ (35 Aar⁹, *lattervækkende udseende*) Hvad er den af? Nej, nu skal Herrerne ellers snart have Tak.
- (48) Arne: Kom her og faa et Glas med. Vi har ikke flere Glas. Men saa kan De drikke af Flasken, Petersen.
- (49) Petersen: Jeg siger mangfoldigst Tak. Jeg skal ikke nyde noget. Jeg har ikke smagt stærke Drikke siden Moders Bryst. (*Gør Kors for sig. Rækker efter Flasken.*)
- (50) Arne: Her! nej! da ikke den fyldte Flaske. Tag nu først den her.
- (51) Petersen: Den er for lille, Hr. Kandidat. Men lad gaa da.
- (52) Karla: Det er nemt at se paa ham, han ikke har faaet noget at drikke siden han fik Patte. Han drikker Flasken med.
- (53) Mogens: Hør, hvad siger Fru Petersen, naar De kommer hjem med en lille Dimmelim i Baghaanden?
- (54) Petersen: Fru Petersen, hæhæhæ, hvemses Fru Petersen?
- (55) Mogens: Dereses Fru Petersen?
- (56) Petersen: Minses Fru Petersen? Huhuhuhu, sagde Uglen. Fru Petersen og jeg er separeret. I mange Aar var hun Vaagekone¹⁰ og jeg Nattevagt. Da saas vi kun, mens vi sov. Nu gør hun rent paa en to tre Barer. Hun kommer naar jeg gaar og jeg gaar naar¹¹ kommer. Vi har kun setes i Gadedøren i de sidste 11 Aar.
- Men jeg siger Tak for Smagen¹². Jeg gaar min Runde. Hvis De Herrer har en Flaske til, vender jeg tilbage. Bred Dem bare i Lokalteterne. Diskretion en Æressag. Godmorgen.
- (57) Karla: Det var vel nok en hyggelig Bessefar.
- (58) Arne: Hør nu, mine Damer, har De ikke Lyst til at se Dem lidt mere om. Her har vi Gennemgangen ind til selve Fabrikken.
- (59) Damerne: Jo, det var da morderlig spøg.
- (60) Thyra: (*er tilbage med Helge*) Hvorfor gaar De med paa saadan noget?
- (61) Helge: Hvordan noget?
- (62) Thyra: Solderi.
- (63) Helge: Er det Synd?

⁸ Efterfølgende kun benævnt 'Petersen'.

⁹ Ulæseligt ord.

¹⁰*Vaagekone*: Betegnelse for kvinde, der våger om natten over fx en syg eller en barselkvinde, især brugt om kvindelig funktionær eller sygeplejerske, der havde nattevagt på hospital. [ODS]

¹¹ Sandsynligvis mangler her ordet 'hun'.

¹² Svært læseligt ord.

- (64) Thyra: Synd? Det var et morsomt Ord. Er det et, De bruger til Ære for mig, fordi jeg er Datter af en Højskole
- (65) Helge: Høh!
- (66) Thyra: Jeg mente ikke noget med Synd. Jeg mente.... De keder Dem jo bare.
- (67) Helge: Hvor ved De det fra?
- (68) Thyra: De siger jo ingenting.
- (69) Helge: Plejer jeg det?
- (70) Thyra: Nej. Og ved De hvorfor.
- (71) Helge: Ja, mon ikke?
- (72) Thyra: Jeg ved det ogsaa. Det er fordi De er saadan en stor Mand. Skal De ikke snart have lagt et Par Hundrede Kr. mere paa om Maaneden? Jeg anerkender Deres faglige Dygtighed. Men vi andre er nu ogsaa Mennesker.
- (73) Helge: Høh.
- (74) Thyra: Nej, det tror De ikke. Det ved jeg godt. Derfor er det, De ikke værdiger os et Ord. De er saa fin paa det, at De har Raad til at nøjes med at være Tilskuer til Livet. De sidder og studerer os andre af. De har Kartothek over os. Ikke?
- (75) Helge: Vil De gerne have at vide, hvad der staar om Dem i Kartoteket.
- (76) Thyra: Ih, hvor er det mig ligemeget. Men brænder De efter at fortælle det, saa værsgod.
- (77) Helge: Aprilsnar. Undskyld Forsinkelsen!
- (78) Thyra: Ah, hvor var det dejligt at faa sagt Dem det. Hvor har jeg gaaet og trængt til det, det sidste Aars Tid. Det var noget, der lettede. Saa kan vi være gode Venner igen. Ikke? (*Rækker ham Haanden*)
- (79) Helge: Nemt (*Gengælder Haandtrykket fast.*) .
- (80) Mogens: Naa, mine Damer, saa har De set Herlighederne og lad os saa vende tilbage til Ægyptens Flasketaler. Skal vi samtale? skal vi danse? eller skal vi have en Sang.
- (81) Arne: Skal vi ikke sidde hyggeligt og snakke lidt.
- (82) Edith: Men ikke Spøgelseshistorier for saa faar jeg Gaasehud over hele Kroppen.
- (83) Arne: Det kan ikke passe. Vil De bevise det, saa vil jeg gerne fortælle En. – Dengang Krigen brød ud mellem Tyskland og Polen
- 13
- (84) Edith: Maa vi ikke være fri for at høre om Krigen. Det siger min Far ogsaa altid, naar min Mor begynder.

¹³*Dengang Krigen brød ud mellem Tyskland og Polen: 2. Verdenskrig begyndte, da Tyskland den 1. september 1939 invaderede Polen. [DSD]*

- (85) Karla: Den Krig kan vi nok taale at høre om. Den bestaar jo ikke i andet end at de spiller Kort i Makinottelinien¹⁴ eller hvad den hedder.
- (86) Edith: Jeg vil ikke høre om Krigen alligevel.
- (87) Arne: Tror du virkelig, at den bryder løs til Foraaret?
- (88) Helge: Vil du saa melde dig frivillig?
- (89) Arne: Jamen bliver Mennesker da aldrig klogere?
- (90) Karla: Gu' gør de ej. Hvad skulde de blive klogere for? Det tror de selv, de bliver, og det er det bedste Bevis for, hvor dumme de er. De kan ikke engang selv se, at de bliver stadig dummere. Mor siger ogsaa: At Folk dog ikke kan holde Fred, siger Mor. Saa siger jeg: Nu kan du jo lægge for med at holde Fred med Far. Saa længe et Par Ægtefolk, der skal kaldes at holde af hinanden, ikke kan holde Fred, hvordan skal saa andre kunne gøre det. Undskyld, at jeg har en Mening. Er det en Bornholmer den dær. Den er vel nok nydelig.
- (91) Mogens: I fører sgu da den mest gebrækkelige Snak, nogen Dævel har hørt. Fred og Fred – hvad er Fred for noget. Fred det er jo bare Krig paa en anden Maade, tit en meget mere gemen og beskidt end den herriske, hvor man sætter Liv og Lemmer ind. Den Dag da Krigen er afskaffet i Verden, da degenererer Slægten – det er en Sandhed, der har fortjent sin Skraa.
- (92) Edith: Fy, han skraar virkelig.
- (93) Karla: Aldrig skal du komme i Nærheden af mit Kyssetøj mer.
- (94) Thyra: Skal vi saa ikke have Pladen om Kongen og Fædreland ogsaa, nu da du er begyndt?
- (95) Mogens: Sig mig engang, hvad lærer I paa jeres Højskole?
- (96) Thyra: Det kan du jo spørge dig selv om.
- (97) Mogens: Jeg siger altsaa, det er en Usselryg, der ikke vil vove Liv og Blod for sit Fædreland. Og er vi kommen saa vidt, at vi ikke har Sans for Vaaben i aaben og frygtløs Kamp
- (98) Arne: Altsaa – det er galt nok, at du har de Meninger, du har. Men det er dog værre, at du skal fremføre dem i denne Folketingstone. Du behøver ikke at begynde at holde Foredrag for os. Og skal jeg høre paa mere Forherligelse af Myrderi og Røveri, saa tager jeg min Hat og gaar.
- (99) Edith: Ja, bare du vilde. Saa kunde vi da komme af Sted.
- (100) Karla: Du er vel ikke i en fremmed By. Kan du ikke finde hjem selv. Lad være at sidde der og skab dig.

¹⁴*Makinottelinien*: Sandsynligvis reference til Maginotlinjen, en fransk befæstningslinje langs især den fransk-tyske grænse, bygget i 1930'erne og opkaldt efter den franske krigsminister André Maginot (1877-1932). Linjens primære opgave var at afværge et pludseligt tysk angreb, og i offentligheden blev den til en myte om en uindtagelig fæstning, men ved det tyske angreb i maj 1940 blev linjen omgået, og den spillede kun en beskeden rolle under kampene. [DSD]

(101) Edith: Jeg synes jo, hvis vi skal sidde her længere, saa skulde vi hellere tage os noget nyttigt til end at snakke alt det Politik og Pjat og ligemeget. Jeg saa da før, her var en Grammofon.

(102) Mogens: Hør, det er der Mening i. Lad os se at faa Stiften i Rillen. Det er altid fra Kvinder Forløsningen kommer. Bordet til Side, Kammerater. Og saa gaar det los med Livsglæden.

De danser. Helge er begyndt at arbejde med et Ur. Thyra betragter ham beundrende i Smug. Mogens drikker, og Karla inklinerer¹⁵ for Thyra, og de danser sammen. Lystigheden stiger.

(103) Petersen: (*staar i Døren*) Den er nok pluskæbet.

(104) Mogens: Den er ved at blive det, Petersen. Men hvad i Alverden er det, De har med paa Ryggen.

(105) Petersen: Det er Nøgleknippet, Hr. Kandidat.

(106) Mogens: Hvor har De den Flaske fra?

(107) Petersen: Skal vi tage en Smagsprøve paa, hvad der kan være i det. Er det Spiritus, saa rører jeg det ikke.

(108) Arne: Og den holder De ikke for Deres egen Mund.

(109) Petersen: Der staar i Skriften, at vi skal meddele¹⁶.

(110) Karla: Hvad skal vi det for, gamle Dreng.

(111) Petersen: Det skal vi for at der kan være Mening i vort Liv.

(112) Karla: Har du Brug for Mening i Livet? Hvad vil du bruge den til.

(113) Mogens: Hør, Petersen, lad Dem nu ikke bibringe Syndsforvirring af denne rote- rende Dame. Men hold fast ved Deres Etik og filosofiske Tanke og stik mig saa Livsgaadens Løsning ud i Dølgemaal¹⁷ samt en Haandevending: hvad er egentlig Meningen med Livet.

(114) Petersen: Ja, Meningen og Meningen? Hvad er Meningen med en fyldt Flaske? det er vel at tømme den. Og hvad er Meningen med en tom Flaske? det er vel at faa den fyldt igen!?. Hvis der ingen Mand var til at tømme og fylde Flasken, saa var der jo ingen Mening med Flasken, og hvis der ingen Flaske var til at tømme og fylde, saa var der jo ingen Mening med Manden. Nu er baade Manden og Flasken skabt for hinanden, og saa er det vel, som det skal være. Eller ogsaa er det det ikke, hva?

(115) Mogens: Og nu skal vi have en Sang.

(116) Thyra: Det skal vel være en Fædrelandssang!

¹⁵*inklinerer*: Betegner i denne sammenhæng det at byde op til dans ved at bukke eller neje. [ODS]

¹⁶ Svært læseligt ord - muligvis "meddele" men "dele" giver bedre mening.

¹⁷*Dølgemaal*: "At dølgje" er det samme som "at skjule". "I dølgsmål" betyder: "i al hemmelighed" eller "i det skjulte". [ODS]

(117) Mogens: Nej, for den er jeg bange for, at I fra Højskolen ikke kan synge med paa. Aah, lad os nu slutte Fred, mit Hjertes ene Udvalgte. Og kom saa her Trallerallela Trallerallela. Her, Petersen, hvad nu?

(118) Petersen: Jeg tror, der er en lille¹⁸ dernede endnu.

(119) Mogens: Bravo! Petersen skal i Guldstol.

Petersen bæres rundt! løftes saa ud!

En Revyvisse slynger¹⁹ paa Loftet. Helge har lagt Uret fra sig. Han lytter af og til mod Vinduet. Ind imellem brummer han med paa Refrænet.

(120) Petersen: (*kommer kridhvid ind*) Der er – der er – nogen.

(121) Thyra: Hvad er der?

(122) Arne: Hahaha, hvordan er det, han ser ud?

(123) Karla: Han har mødt Fanden.

(124) Mogens: Det gør visst ingen Indtryk paa Petersen. Det er snarere Vorherre. Hvad er der, Faremand

(125) Petersen: Der er nogen.

(126) Mogens: Nogen? hva? Lad dem saa komme ind og faa et Glas med.

(127) Edith: Hvad er det? De skyder jo. Nej!

(128) Mogens: (*ved vinduet*) Hvad Djævlen er det for en Maskerade?

(129) Arne: Fremmede Tropper? fremmede Tropper her?

(130) Helge: Jo, mine Herrer. Netop. Det var Tyskernes Agt at besætte Danmark i Dag.

(131) Thyra: At besætte....

(132) Arne: Det er Krig.

(133) Karla: Og det – det vidste De.

(134) Mogens: Gaa væk fra Vinduet for Djævlen! De skyder jo.

(135) Arne: Et Vaaben! giv mig et Vaaben! Jeg vil forsvare mit Land. (*Løber ud*)

¹⁸ Ordet er svært læseligt.

¹⁹ Ordet er svært læseligt.